www safe.si

Kaj morate vedeti o internetu, pa si ne upate vprašati svojih otrok?

Priročnik za starše

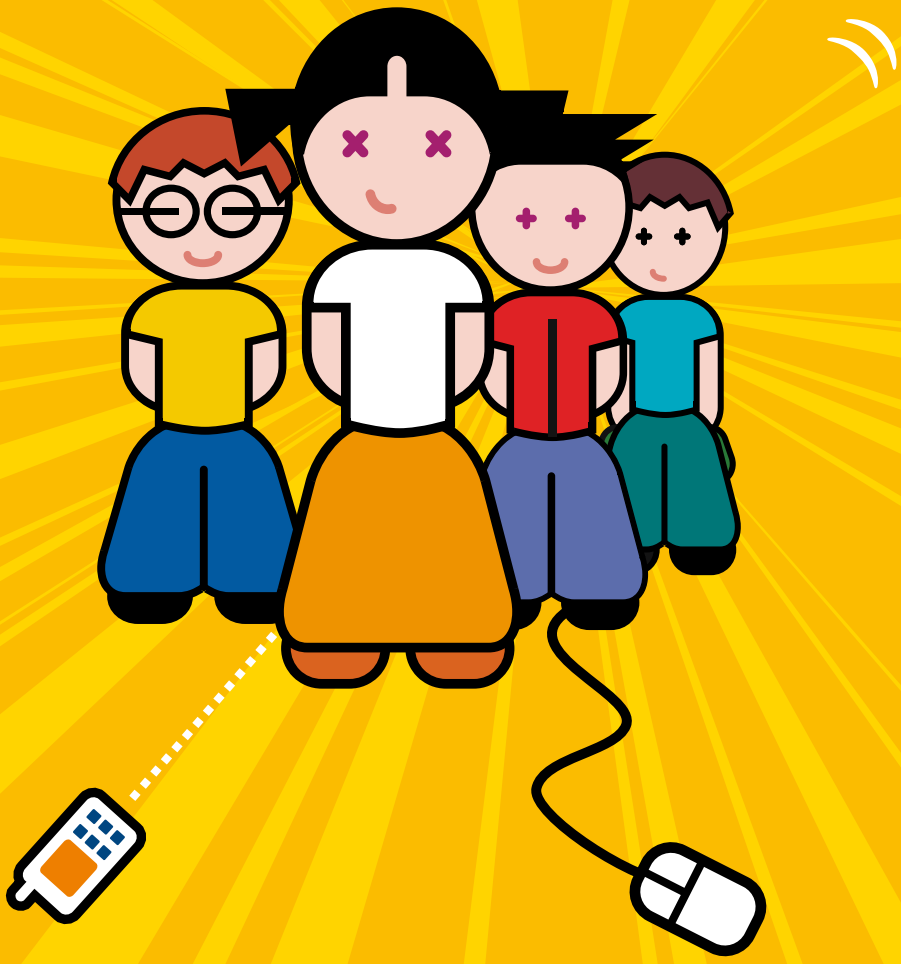

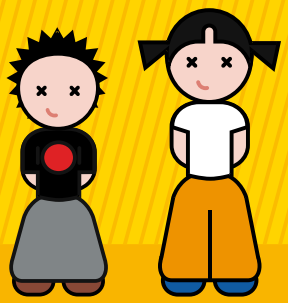

Avtorji:
Tanja Šterk, Ajda Jerman Kuželički in mag. Alenka Žavbi

Za sodelovanje pri pripravi gradiv se zahvaljujemo dr. Mateju Kovačiču, mag. Tomiju Dolencu, Tini Zupanič in Tini Ostrež.

Izdajatelj:
Projekt SAFE-SI
Fakulteta za družbene vede, Center za metodologijo in informatiko
Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana
Tel.: +386 1 580 53 54
Fax: +386 1 580 51 01
E-pošta: info@safe.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

004.738.5.056-053.2(035)

ŠTERK, Tanja
Kaj morate vedeti o internetu, pa si ne upate vprašati svojih otrok? : priročnik za starše / [avtorji Tanja Šterk, Ajda Jerman Kuželički in Alenka Žavbi]. - Prenovljena in dopolnjena izd. - Ljubljana : Projekt SAFE-SI, Fakulteta za družbene vede, Center za metodologijo in informatiko, 2009

Način dostopa (URL): http://www.safe.si

ISBN 978-961-235-369-8
1. Gl. stv. nasl. 2. Jerman Kuželički, Ajda 3. Žavbi, Alenka
246560512

KAZALO

Dragi starši 4

Starši, preverite, kako skrbite za varnost svojih otrok na internetu? 5

Top 10 nasvetov za starše 6

Vzgoja za medije ni nikakršen »bavbav« 7

Kaj mladi počnejo na internetu nič več uganka 9

Nekaj dejstev o internetni varnosti v Sloveniji 10

Kaj je dobro vedeti o spletnih družabnih omrežjih? 12

Kaj je dobro vedeti o računalniških in spletnih igrah? 13

Kaj je dobro vedeti o spletnem klepetanju? 14

Kaj je dobro vedeti o blogih? 16

Kaj je dobro vedeti o mobilnih telefonih? 17

Tvegana vedenja na internetu 20

Deskanje v varnih vodah: varnost in zasebnost na internetu 24

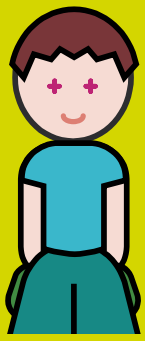

Dragi starši

Internet je med slovenskimi otroki zelo razširjen. Otroci in najstniki ga najraje uporabljajo za klepetanje, dostop do filmov in glasbe ter kot vir informacij, ki jih potrebujejo za izdelavo različnih šolskih nalog. Internet je realen del v življenjih današnje mladine. Mladi dandanes več časa namenijo brskanju po internetu, kakor gledanju televizije ali druženju s prijatelji. Vendar se moramo zavedati, da "virtualni" svet vsebuje enake neprijetnosti in nevarnosti kot "realni". Otroci in mladostniki so najbolj ranljivi uporabniki interneta, saj tehnično sicer računalnik in internet obvladajo do popolnosti, toda zaradi svoje mladosti in neizkušenosti, pa tudi pretirane radovednosti, se lahko kaj hitro ujamejo v skrivne pasti interneta.

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, ARNES (Akademska in raziskovalna mreža Slovenije) ter ZPS (Zveza potrošnikov Slovenije) skupaj izvajamo evropski projekt promocije varne rabe interneta za otroke in mladostnike v Sloveniji – SAFE-SI. Projekt sodi v tematski sklop osveščanja javnosti, tako otrok in mladostnikov kakor tudi staršev in učiteljev o varnih načinih rabe svetovnega spleta ter mobilnih telefonov. V okviru projekta SAFE-SI izvajamo različne aktivnosti. Za naše ciljne skupine pripravljamo promocijske materiale, delavnice, predavanja in natečaje. V okviru projekta deluje spletni portal SAFE-SI (www.safe.si) kot osrednja informacijska točka o varni rabi interneta v Sloveniji. V mesecu februarju 2009 je pričela delovati tudi telefonska linija Nasvet za net (www.nasvetzanet.si) za otroke in mladostnike med 10. in 18. letom, ki pri uporabi interneta naletijo na neprimerne, neželene in nevarne vsebine.

Brošura, ki jo držite v rokah, je namenjena prav vam, staršem. Na enem mestu smo zbrali uporabne informacije ter nasvete, ki vam bodo v dodatno pomoč pri vzgoji vaših otrok o načinih varne uporabe interneta in mobilnih telefonov. Svetujemo vam, da nikakor ne prepovedujete rabe interneta, saj bi s tem dosegli ravno tisto, česar si ne želite. Priporočamo, da se s svojimi otroki pogovarjate ter skupaj spoznavate lepote in pasti virtualnega sveta. Deskajte varno!

prof. dr. Vasja Vehovar, vodja projekta

Starši, preverite, kako skrbite za varnost svojih otrok na internetu?

Odgovorite na spodnja vprašanja in ugotovite, kako dobro dejansko skrbite za varnost svojih otrok na internetu.

	DA	NE
Ali ste vključeni v spletne aktivnosti svojih otrok? Veste, kaj vaši otroci delajo na internetu?		
Ali imate v družini določena pravila primerne uporabe interneta?		
Ali vas otroci vprašajo za dovoljenje, preden posredujejo osebne informacije na internetu, torej kadar uporabljajo elektronsko pošto, klepetalnice ali programe za takojšne sporočanje, izpolnjujejo registracijske obrazce in osebne profile ali pa dodajajo spletno vsebino?		
Ste kritični glede spletnih aktivnosti vaših otrok in skušate njihove izkušnje izkoristiti predvsem kot priložnost za pogovor o neprimernih vsebinah, zaupanju in odgovornosti?		
Vam predstavlja uporaba interneta eno izmed družinskih aktivnosti, pri kateri svoje otroke učite, katere so dobre spletne strani ter kako varno in učinkovito uporabljati spletne iskalnike?		
Učite vaše otroke, da naj ne verjamejo vsemu, kar preberejo na internetu, ampak naj spletne informacije raje preverijo z odraslo osebo ali prek kakšnega drugega vira?		
Ste seznanjeni s smernicami primerne uporabe interneta v šoli in knjižnici, ki jo obiskuje vaš otrok?		
Ali preverite izjavo o zasebnosti na komercialnih spletnih straneh, ki jih obiskujejo vaši otroci, s čimer preverite, kakšne informacije zbirajo o uporabnikih ter ali so podatki posredovani drugim osebam?		
Ste doma postavili računalnik z dostopom do interneta v prostor, kjer se preko dneva veliko zadržujete, npr. v dnevno sobo, s čimer ste si olajšali nadzor nad spletnimi aktivnostmi vaših otrok?		
Ste preverili, v primeru, da ima vaš otrok svojo spletno stran, da le-ta ne vsebuje osebnih informacij?		

Pravilne odgovore poiščite na **www.safe.si.**

Top 10 nasvetov za starše

- Računalnik postavite v dnevni prostor in nikakor ne v otroško sobo.
- Spodbujajte otroke, da svoje izkušnje z interneta delijo z vami. Uživajte na internetu skupaj z njimi. Obenem pa jih naučite, naj zaupajo svojim občutkom. Če jim je zaradi česarkoli na internetu nerodno, naj vam o tem povedo.
- Če otroci obiskujejo družabna omrežja, uporabljajo programe za neposredno sporočanje, internetne videoigre ali druge internetne dejavnosti, ki zahtevajo uporabniško ime, s katerim se identificirajo, jim pomagajte izbrati primeren vzdevek in zagotovite, da ne razkriva nobenih osebnih informacij o njih.
- Otrokom zabičajte, naj nikoli ne objavijo svojega/vašega naslova, telefonske številke ali drugih osebnih informacij, niti tega, kam hodijo v šolo ali kje se radi igrajo.
- Otrokom prepovejte, da bi se kadarkoli sami sestajali s prijatelji z interneta. Pojasnite jim, da internetni prijatelji morda niso to, za kar se izdajajo. Srečanje dovolite na varnem in javnem kraju, pod pogojem, da ga nanj spremljate vi ali kakšna druga odrasla oseba, ki ji zaupate.
- Učite jih, da je razlika med tem, kaj je prav in kaj ne, na internetu enaka kot v resničnem življenju. Spoznajo naj spletni bonton. Poučite jih, da pravila lepega vedenja niso nič drugačna, čeprav sedijo za računalnikom.
- Otroke učite spoštovati lastnino drugih uporabnikov interneta. Pojasnite jim, da je nezakonito presnemavanje rezultatov dela drugih ljudi (glasbe, filmov, videoiger in drugih programov) povsem enako, kot da bi to ukradli v trgovini.
- Otroke učite, da ni vse, kar preberejo ali vidijo na internetu, res. Spodbujajte jih, naj vas vprašajo, če niso prepričani.
- Poskrbite za ustrezno zaščito računalnika z namestitvijo protivirusnih programov in požarnega zidu. Če tega ne zmorete sami, poiščite pomoč.
- Skupaj z otroki postavite družinska pravila uporabe interneta, ki naj veljajo za vse. Med pravili naj bo tudi dnevna oz. tedenska časovna omejitev uporabe računalnika oz. interneta. Otroku ne morete biti primeren zgled, če se sploh ne zanimate, kaj počne na internetu.

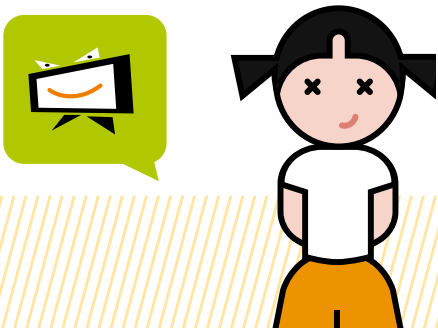

Vzgoja za medije ni nikakršen »bavbav«

Četudi niste strokovnjak, lahko svojim otrokom posredujete pomembna sporočila o odgovorni rabi novih tehnologij.

Prvi dve leti

V prvih dveh letih otrokov gibalni razvoj poteka iz grobe v fino motorično koordinacijo. Ker uporaba računalnika in interneta zahteva fino motorično koordinacijo, je od otroka nesmiselno pričakovati, da bo uspešno obvladoval uporabo računalnika. »Pravi« računalnik ali mobilni telefon nimata pravega pomena za otroka, zato mu rajši ponudimo enostavne plastične igrače v obliki računalnika ali mobilnega telefona. Preko domišljijske igre že lahko spodbujamo osvajanje vedenjskih vzorcev uporabe novih tehnologij.

Predšolski otrok (2-6 let)

V predšolskem obdobju je igra otrokova prevladujoča dejavnost. Otrokov gibalni razvoj že omogoča prvo uporabo računalnika in mobilnega telefona. Ker prva izkušnja pomembno vpliva na nadaljnjo motivacijo otroka za rabo interneta, ga seznanimo s spletnimi stranmi, ki so grafično in vsebinsko prilagojene prav otrokom.

- Z otrokom izberemo primerne otroške spletne strani in jih shranimo pod priljubljene povezave.
- Pomagamo mu z usmerjanjem po spletnih straneh.
- Čas med 3. in 7. letom je obdobje intenzivnega razvoja govora, zato priporočamo računalniške in spletne igre, ki vključujejo glasovno aktivnost otroka. Na primer poimenovanje predmetov, ponavljanje besed, učenje otroških pesmi, poslušanje pravljic in podobno. Poučne so tudi različne interaktivne enciklopedije živalskega sveta ali časovni stroji.
- Priporočljivo je, da v tem času že nastavimo tehnične filtre na računalnik.
- Zavedajte pa se, da mobilni telefon in računalnik nista igrača ali varuška!

Šolski otrok (6-11 let)

Šolski otrok pridobi sposobnost branja in pisanja, kar omogoča širšo uporabo računalnika in interneta. Čas je za **družinski dogovor o rabi interneta,** ki naj velja za vse člane družine. Internet naj bo vir informacij, ki dopolnjuje interese otrok v realnem življenju. Naj ne postane otrokova glavna dejavnost ali »nadomestno« otroško dvorišče. Poleg igre postaneta računalnik in internet tudi izobraževalna pripomočka.

- Otroku pomagajmo pri iskanju informacij za domače naloge in šolske projekte.
- Pomagajmo mu ob kreiranju lastnega elektronskega naslova.
- Pokažimo mu svoj pregled elektronske pošte.

- Nastavimo filtre za nezaželeno pošto.
- Otrok naj ne odgovarja na elektronsko pošto neznanih pošiljateljev.
- Podobno velja za sodelovanje v mladinskih forumih, klepetalnicah. Skupaj poiščimo mladim primerne ter ga **seznanimo s spletno etiko.** Otrok naj ne navezuje osebnih stikov z neznanci z interneta.

Adolescenca (11-17 let)

Virtualni svet mladostnikom predstavlja dodaten vir informacij o sebi, spremembah, ki se jim dogajajo, vir informacij o oblikovanju samopodobe, tudi spolne identitete. Preko interneta iščejo stike in z njimi eksperimentirajo, hkrati pa ohranjajo že obstoječe stike s svojimi »realnimi« vrstniki. S pretirano kontrolo ali omejevanjem spletnih stikov bomo dosegli le upor najstnika ter izgubili dragoceni zaupni stik z njim. Odraslih, ki boste zgolj prepovedovali in kritizirali brez praktičnih osnov poznavanja interneta, namreč otrok ne bo resno sprejel in se bo počutil prikrajšanega.

- Poleg možnosti spolnih zlorab je pomembno, da najstnika opozorimo še na vrstniško nadlegovanje preko spleta.
- Otroku jasno sporočimo, da mora reagirati na vse grožnje in da smo mu vedno pripravljeni pomagati.
- Na internetu poiščemo portale za mlade, ki svetujejo s preverjenimi nasveti za mlade.
- Tudi sami ohranimo elektronski in telefonski stik z najstnikom.
- Najstnika poprosimo za nasvet pri uporabi programa, ki ga sami nismo vešči, in s tem pokažimo zanimanje in spoštovanje do njegovih spretnosti.
- Trenutno je za mlade zelo privlačna uporaba spletnih družabnih omrežij. **Pogovor o varovanju osebnih podatkov** je tema, ki jo tu ne smemo izpustiti.

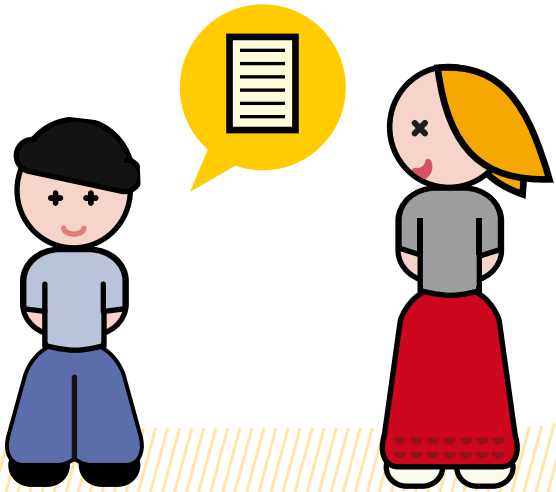

Kaj mladi počnejo na internetu nič več uganka

Ob Dnevu varne rabe interneta v letu 2007 je Insafe, evropska mreža točk osveščanja o varni rabi interneta, predstavila izsledke spletne ankete med mladino do 18 let:

- 56% mladih je pri uporabi MSN (programov za neposredno sporočanje) sicer previdnih in ne sprejema povabil v kontakte z neznanci.

- Enak odstotek mladih se odloča za javni profil in je pripravljena pisati in deliti z drugimi "veliko stvari o svojem življenju".

- 53% mladih bi za registracijo na stran s spletnimi igrami posredovalo le osnovne zahtevane informacije, medtem ko bi se jih 36% prijavilo z lažnimi podatki.

- 62% mladih bi se odzvalo na nasilno fotografijo, po potrebi bi povedali odrasli osebi. 35% otrokom mlajših od 10 let pa se takšne fotografije zdijo zabavne in bi jih poslali naprej svojim prijateljem.

- 73% mladih sicer upošteva nasvet o izogibanju osebnih srečanj z osebami, ki jih spoznajo na internetu. Vendar pa s starostjo odstotek tistih, ki staršem ne povedo za tovrstna srečanja z "neznanci iz interneta" narašča.

- 60% desetletnikov bi svojim staršem povedalo, da so prejeli sliko s pornografsko vsebino. 44% mladih bi sliko s pornografsko vsebino, ki bi jo dobili od svojih spletnih prijateljev, ignoriralo. 20% mladih je povedalo, da ne vedo, kako bi ravnali, če bi se znašli v takšni situaciji.

- 20% otrok mlajših od 10 let bi kreditno kartico staršev uporabilo brez njihovega dovoljenja, 20% pa bi uporabilo lažne podatke. Le 10% šestnajstletnikov bi storilo enako.

- 50% mladih bi prekinilo prednaročniško razmerje, če bi imelo težave s prejemanjem nezaželenih SMS sporočil. 36% bi spremenilo svojo številko in bi o incidentu obvestilo prijavno točko. Okoli 30% mlajših od 10 let ne ve, kaj storiti v podobnih primerih.

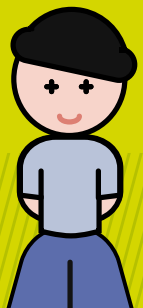

Nekaj dejstev[1] o internetni varnosti v Sloveniji

Po podatkih raziskave Eurobarometer 2008 internet uporablja 88% slovenskih otrok v starosti med 6 in 17 let, kar nas uvršča na osmo mesto med članicami EU.

- Slovenske starše (55%) najbolj skrbi, da njihovi otroci na internetu dostopajo do strani s seksualno oz. nasilno vsebino.

- 53% staršev je zaskrbljenih zaradi medvrstniškega spletnega nadlegovanja, medtem ko jih 50% skrbi, da bi njihovi otroci postali žrtve zapeljevanja s strani odraslega z namenom prepričati jih v spolni odnos (t.i. grooming). 40% staršev pa se zaveda tudi možnosti nadlegovanja prek mobilnega telefona.

- 47% staršev se boji, da bodo njihovi otroci postali izolirani zaradi prevelike uporabe interneta.

Slovenski otroci se na svoje starše najraje obrnejo v primeru tehničnih težav (40%), medtem ko se podobno kot njihovi evropski vrstniki na starše najredkeje (6%) obrnejo v primerih, ko jih kontaktirajo tujci, ko naletijo na nasilne oz. strani s seksualno vsebino ali v primerih medvrstniškega spletnega nadlegovanja.

47% slovenskih staršev svojim otrokom ne postavlja nobenih omejitev pri uporabi interneta. Med tistimi, ki omejitve postavljajo, prevladujejo naslednje:
- 93% staršev ne dovoli izdajanja osebnih oz. zasebnih informacij,
- 88% jih ne dovoli spletnega nakupovanja,
- 87% jih postavlja časovne omejitve pri uporabi interneta,

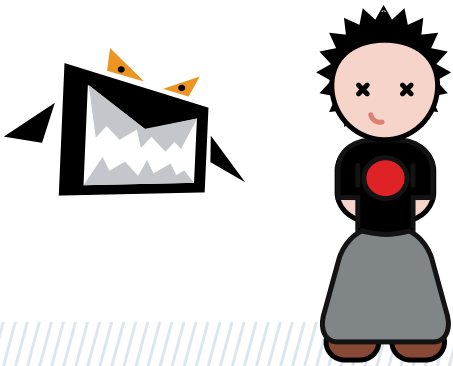

[1] Vir: Eurobarometer raziskava 2008: http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/eurobarometer/analyticalreport_2008.pdf

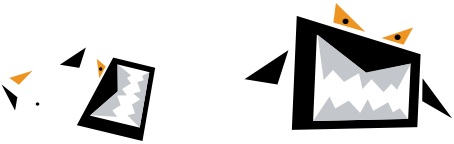

- 80% jih ne dovoli, da bi njihovi otroci na spletu komunicirali z neznanci,
- 44% staršev svojim otrokom ne dovoli obiskovanja določenih spletnih strani,
- 15% pa jih tudi ne dovoli nalaganja glasbe, filmov in igric.

83% slovenskih staršev bi domnevno škodljivo oz. nelegalno vsebino prijavilo policiji. 40% bi tovrstno vsebino prijavilo ustrezni spletni prijavni točki. Slovenski starši (27%) so v primerjavi z evropskimi najslabše seznanjeni z obstojem nacionalne spletne prijavne točke za nelegalne vsebine.

Skoraj 90% slovenskih staršev je prepričanih, da bi se morali njihovi otroci v šoli več učiti o varni rabi interneta. Prav tako visok odstotek staršev je prepričanih, da tudi starši potrebujejo več akcij ozaveščanja.

Kot najpomembnejši vir pridobivanja informacij o varnem internetu starši navajajo družino in prijatelje (76%). Temu sledijo televizija, radio in časopisi s 60% ter različne spletne strani z 52%. Primerjava podatkov po posameznih EU državah kaže, da je iskanje informacij o varni rabi interneta po različnih spletnih straneh med slovenskimi starši zelo priljubljeno, saj znatno presegamo EU-27 povprečje pri 39%. Podatki tudi kažejo, da so organizacije in asociacije, ki se ukvarjajo s problematiko varnega interneta, pri slovenskih starših priljubljen vir informacij, saj se jih je 30% obrnilo na ta vir, s čimer smo v samem vrhu evropskih držav.

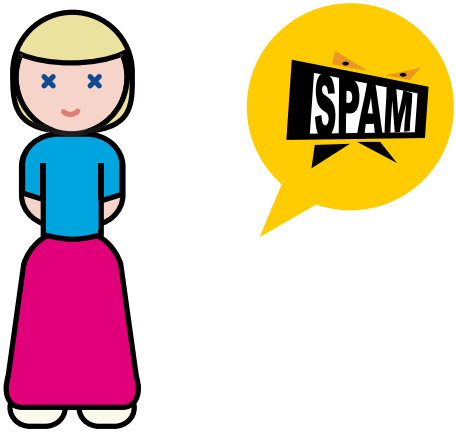

Kaj je dobro vedeti o spletnih družabnih omrežjih?

Spletna družabna omrežja, kot so Facebook, Netlog, Myspace itd., so v nekaj letih svojega obstoja postala izjemno priljubljena med mladimi uporabniki interneta. Tovrstna omrežja so namenjena predvsem predstavitvi samega sebe z oblikovanjem lastnega profila, vzpostavljanju novih stikov ter ohranjanju prijateljstev. Preko spletnih omrežij je mogoče izmenjavati informacije, pošiljati in objavljati fotografije, videoposnetke, klepetati v živo, itd.

Pravila za varno mreženje

Staršem svetujemo naslednje:

• **Pomagajte svojemu otroku razumeti, kateri podatki so osebni.** Podatkov o njih samih, družinskih članih ter prijateljih, kot so npr. polno ime, telefonska številka, domači hišni naslov oz ime šole, naj ne objavljajo javno ter naj jih na spletu ohranijo zasebne.

• **Otrokom priporočite, naj uporabljajo nastavitve zasebnosti,** s čimer omejijo, kdo vse lahko vidi njihov profil v družabnem omrežju.

• **Otrokom svetujte, naj v družabnem omrežju objavljajo le informacije, slike, komentarje, videoposnetke, za katere jim je vseeno, če jih vidijo tudi drugi.** Slike z norih zabav, žaljivi in obrekljivi komentarji ne sodijo na splet, saj so tam na voljo vsem uporabnikom interneta in ko se enkrat objavijo, tam ostanejo za vedno.

• **Otroke naučite, da bodo spoštovali tudi zasebnost drugih.** Še posebej naj bodo previdni pri objavljanju osebnih podatkov drugih oseb brez njihovega dovoljenja, vključno s fotografijami. Zavedajo naj se, da je takšno početje lahko tudi kaznivo dejanje.

• **Spregovorite s svojim otrokom o spletnem nadlegovanju v družabnih mrežah.** Povejte svojim otrokom, da imajo lahko besede, ki jih tipkajo, in slike, ki jih objavljajo, posledice v resničnem življenju: prizadenejo tistega, ki jih prejme, in naredijo grd vtis o tistem, ki jih pošilja. Otroci naj vam zaupajo, če se zaradi nečesa na spletu počutijo neprijetno. Neprimerne vsebine, kontakte oz. nadlegovanje jim lahko pomagate prijaviti na sami spletni strani družabne mreže, kjer obstajajo mehanizmi za prijavo zlorab.

• **Gesla so skrivnost, zato naj jih ohranijo zase in pogosto menjavajo.** Mladi gesla za dostop do spletnih omrežij, kakor tudi elektronske pošte in programov za takojšnje

Družabna omrežja imajo v veliki večini omejeno uporabo na starost nad 13 let. Mlajši otroci tako teh omrežij ne bi smeli uporabljati. Vendar pa otroci pogosto to oviro premagajo tako, da se enostavno zlažejo glede letnice rojstva in tako neovirano vstopijo v svet družabnih omrežij ter vzpostavljajo stike z ostalimi uporabniki, ki tako ne vedo, da so v stiku z otrokom.

sporočanje, npr MSN, pogosto zaupajo svojim prijateljem in niti ne pomislijo, da se tudi najboljša prijateljstva lahko razdrejo, kar lahko privede do zlorabe gesel ter medsebojnega obračunavanja tudi tako, da nekdo v njihovem imenu piše neprimerne komentarje ali objavlja neprimerne fotografije oz. videoposnetke.

Kaj je dobro vedeti o računalniških in spletnih igrah?

Računalniške igre so zelo razširjena oblika preživljanja prostega časa in zabave v sodobni družbi, navdušujejo tako najmlajše kot odrasle. Zato bodo, če niso že, skoraj gotovo v nekem obdobju vzbudile zanimanje vaših otrok. S tem tudi ni nič narobe, če imamo starši te aktivnosti vsaj do določene mere pod nadzorom. Mnoge igre so namreč poučne, izobraževalne in pri otrocih razvijajo določene sposobnosti in veščine.

Starši lahko preverite ustreznost igre tako, da na embalaži igre ali na spletnih straneh poiščete logotip PEGI.
Sistem PEGI nudi zanesljive in razumljive informacije v obliki oznak starostnih ocen in opisov vsebin na embalaži igre, s čimer pripomore k informiranim odločitvam o nakupu.

Oceno ustreznosti posamezne igre lahko preverite tudi na www.pegi.info.

Informiran nakup

Svetujemo vam, da se najprej pozanimate o vsebini igre in njeni primernosti za določeno starost, preden se odločite za nakup. Precej lahko razberete iz ovitka igre, informacije so na voljo tudi na spletu, pozanimate se lahko pri drugih starših ipd.

Odigrajte igro s svojim otrokom

Najzanesljivejši način, da neko igro ocenite, glede na primernost za vašega otroka je, da jo odigrate skupaj z njim ali ga vsaj opazujete, ko jo igra. Najbolje je, da vam otrok igra na očeh, na računalniku v dnevni sobi. Tako boste tudi videli, kako se na igro odziva, kaj ga na njej privlači itn.

Zasvojenost, časovno omejevanje

Igre so narejene tako, da je res težko prenehati z igranjem. Pretirano igranje pa lahko vodi tudi v zasvojenost. Skrbeti vas mora, kadar otrok na dolgi rok opusti druge aktivnosti, ki so ga včasih veselile (druženje s prijatelji, šport, branje), zato da se lahko vse več ukvarja z igro. Najboljša preventiva so naslednja tri hišna pravila:

- katere igre lahko otrok igra (glede na starost),
- koliko časa lahko igra in
- kaj mora narediti, da lahko igra.

Nasilje v igrah

Povezava med nasiljem v računalniški igri in realnem življenju ni dokazana. Znanstveniki so v eksperimentih našli dokaze v obe smeri. Če otroka privlačijo nasilne igrice, je najbrž vzrok treba iskati v težavah v realnem življenju. Le redko, če sploh, pa je obratno in so igre vzrok za nasilno vedenje v resničnosti. Ne glede na to izpostavljenost grobemu nasilju v igram prav gotovo ni koristna, na kar ste lahko pozorni pri izbiri igre za svojega otroka.

Spletne igre

Posebna kategorija iger, ki prinaša določena dodatna tveganja, ki se jih morajo starši zavedati, so igre, ki se igrajo prek interneta. Pomembna razlika od navadnih računalniških iger je to, da prek njih otrok vstopa v interakcijo z drugimi igralci s celega sveta. Otroku svetujte, da neznancem ne izdaja osebnih podatkov in naj z igro prekine, če so pogovori s soigralci neprijetni oziroma ga vznemirjajo. Morebitna nadlegovanja lahko prijavite gostitelju igre.

Kaj je dobro vedeti o spletnem klepetanju?[2]

Dandanes so različni programi za neposredno izmenjavanje sporočil (MSN, Yahoo Messenger) skoraj že izpodrinili še pred nekaj leti zelo priljubljene spletne klepetalnice. Brezplačni programi, kot so ICQ, MSN ali Yahoo Messenger, kakor tudi različna družabna omrežja, npr. Facebook, ponujajo možnosti za zasebne pogovore samo med dvema osebama (lahko pa tudi med več osebami). V primerjavi s spletnimi klepetalnicami je to veliko bolj jasno in enostavno. Poleg tega imajo ti programi možnost, da se pogovarjamo le z ljudmi, ki jih imamo na svojem seznamu, in nas tako ne morejo kontaktirati neznanci. V primeru, da je oseba, ki jo imamo na svojem seznamu, dosegljiva, se nam bo pojavilo obvestilo na zaslonu in z enostavnim klikom lahko začnemo pogovor z njo. Slabost programov za neposredno izmenjavanje sporočil je v tem, da so v zadnjem času vse večkrat zlorabljeni, saj nekateri prek njih pošiljajo oglase ali povezave do virusov oziroma spletnih strani z neprimerno vsebino.

Pravila za varno uporabo spletnega klepetanja

Pazljivo z uporabo spletne kamere! Spletne kamere so zabavni pripomoček, ki lahko popestrijo klepet s prijatelji, ki jih poznamo. Z otrokom se dogovorite, da bo nemudoma ugasnil spletno kamero in zapustil klepet v primeru, da:

- ga bo nekdo silil k dejanjem, ki se mu ne zdijo prav ali pa so mu zgolj smešna in neprijetna,
- mu nekdo postavlja vprašanja, na katera ne želi odgovoriti.

[2]Vir: http://www.gmk-net.de/pdf/FAQ_klein.pdf
(prevedla in priredila: Tina Ostrež)

Gesla za dostop do spletnih klepetalnic so skrivnost in se jih ne izmenjuje. Otroka opozorite na to, da lahko kdo njegovo geslo tudi zlorabi. Otrok naj izbere varno geslo, ki naj ga skrbno čuva, večkrat naj ga tudi zamenja in naj nikoli nima nastavljene avtomatične potrditve gesla.

Otroka naučite, naj bo do drugih uporabnikov spletnega klepetanja prijazen ter naj upošteva pravila lepega vedenja.

SLOVARČEK ZA STARŠE

Nekaj primerov okrajšav in smeškov posebej za starše, da boste lažje razumeli jezik svojih otrok, ki ga le-ti uporabljajo pri pogovorih v virtualnem svetu:

BTW – By The Way (mimogrede)
FYI – For Your Information (samo za informacijo)
La – Lots of Laugh (smeh)
msg – Message (sporočilo)
ROFL – Rolling on the Floor Laughing (pokam od smeha)
Thx – Thanks (hvala)
B4 – Before (pred)
Pls – Please (prosim)
2moro/2moz – Tomorrow (jutri)
l8r – Later (pozneje)
:-) – sem srečen/-na, vesel/-a
:-(– sem nesrečen/-na, žalosten/-na
:-P – sem predrzen/-na, šaljiv/-a
;-) – mežikanje
:-o – presenečenje, šok
:-S – zmeden/a

Kako iskreni smo lahko pri spletnem klepetu?

Velika prednost programov za neposredno sporočanje je v tem, da se lahko pogovarjamo le z ljudmi, ki jih imamo na svojem seznamu in smo jih sami dodali med svoje kontakte. V tovrstnem klepetu je potem stopnja iskrenosti v pogovoru večja, saj ponavadi klepetamo z osebo, ki jo osebno poznamo: s sošolcem, prijateljem, itd. Vendar pa je dandanes vse bolj običajna praksa med mladimi, da med svoje npr. MSN kontakte dodajo tudi kontakte ljudi, na katere so slučajno naleteli med spletnim brskanjem, ali pa svoj MSN kontakt objavijo na spletu (v različne profile, poleg svojih fotografij), kjer je dostopen komurkoli in jih spet lahko kontaktirajo tudi neznanci.

Tako ne moremo nikoli zagotovo vedeti, ali souporabniki klasičnih spletnih klepetalnic ali programov za neposredno sporočanje v internetnem prostoru lažejo ali ne. V osnovi tudi ni nikjer prepovedano, da bi si nekdo zgradil novo identiteto na internetu. Morda ste že tudi sami eksperimentirali z drugačnimi identitetami in ugotovili, da zna biti prav zabavno. Anonimnost, ki jo ponujajo spletne klepetalnice, je tako lahko tudi prednost, npr. predvsem za sramežljive ljudi, ki se tako lahko sprostijo in brez strahu pogovarjajo. Nekateri odrasli pa se predstavljajo kot otroci in želijo na ta način pridobiti otrokovo zanimanje in naklonjenost.

Zato moramo strogo razločevati »znance«, ki jih spoznamo na internetu, in prijatelje, ki jih poznamo iz šole, s športnih in ostalih krožkov. Otrok naj postane previden, če želi »znanec« na internetu izvedeti njegovo pravo ime, naslov in telefonsko številko. Tako se izognemo neprijetnim situacijam, kot so nadležni telefonski klici ali celo nenapovedani obiski.

Srečanje v živo – da ali ne?

Na internetu obstaja mnogo spletnih mest, ki so namenjene prav spoznavanju ljudi, mogoče celo bodočih partnerjev. To je sodoben način sklepanja novih poznanstev, ki ga uporabljajo tako mladi kot starejši. Po določenem času druženja preko interneta, se navadno vzbudi želja po srečanju v živo. O osebi, ki jo spoznamo preko interneta, si ustvarimo neko podobo, ki pa ni nujno enaka, ko osebo spoznamo v živo. Ta oseba ima lahko povsem drugačna pričakovanja do/od vas kot vi oz. vaš otrok. Na srečanje naj vaš otrok nikoli ne odide brez vednosti vsaj ene osebe, ki ji zaupa. Za srečanje naj se dogovori na varnem in javnem prostoru. Srečanje naj zaključi takoj, ko ga oseba spravi v neprijeten položaj. Pri svojih otrocih skušajte doseči, da vam zaupajo svoje namere. Skupaj z njimi se dogovorite, kako ravnati.

Kaj je dobro vedeti o blogih?

Blog se najpogosteje opisuje kot **spletni dnevnik.** V zadnjem času blogi vedno bolj izpodrivajo osebne domače strani, ker jih je mnogo lažje vzdrževati in obnavljati. Namen bloga je objava lastnih besedil, slik in videoposnetkov v obliki kronološkega zapisa. Nekateri blog doživljajo kot osebni dnevnik in vanj zapisujejo tudi zelo osebne stvari, drugi pa ga doživljajo kot medij, preko katerega lahko izražajo svoja mnenja o zelo širokem spektru aktualnih družbenih tem. Naj poudarimo, da **avtor bloga odgovarja za njegovo vsebino.** Previdnost ni odveč pri navajanju osebnih informacij kot tudi informacij o drugih. Obrekovanje ne sodi v blog sceno. V Sloveniji poznamo primer, ko je internetni ponudnik moral odstraniti blog, ki je posegel v pravico do zasebnosti, do časti in dobrega imena.

Preden vi ali vaš otrok začne z bloganjem, premislite sledeče:

- Kako dobro boste zaščiti svoj blog in sebe: premislite o geslu, osebnih podatkih in tudi slikah, ki jih boste objavljali. Ostanite anonimni, kolikor je le to mogoče.
- Pišete lahko le za »izbrance«. Tudi blog lahko uredite tako, da ga berejo le izbrane osebe.
- Kakšen bo vaš stil pisanja: precej pikri prispevki lahko naletijo na mnogo kritik, tudi osebnih. Razmislite, kako boste reagirali nanje. Težav ne rešujte sami, poiščite si pomoč.
- Upoštevajte pravila spletnega bontona.

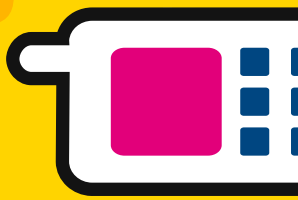

Kaj je dobro vedeti o mobilnih telefonih?

Le redko danes srečamo osnovnošolca, ki ne bi imel svojega mobilnega telefona. Mladi mobilni telefon ne dojemajo le kot komunikacijsko sredstvo, ampak kot multifunkcionalno napravo. Tako je med mladimi vedno bolj popularno fotografiranje, nalaganje melodij, igranje igric in snemanje z mobilnim telefonom, prav tako pa s pomočjo mobilnega telefona dostopajo tudi do interneta.

Tudi uporabniki mobilnih telefonov so izpostavljeni raznovrstnim težavam:

Spam in reklamna sporočila
Nezaželena pošta (ang. »spam«) in reklamna sporočila se prenašajo tudi preko mobilnih telefonov. Pogosto jih je težko zaustaviti, posledice transakcij takšnih sporočil pa so vidne tudi na računu.

Nasilni in pornografski prizori s spleta
Uporabniki mobilnih storitev lahko z mobilnimi telefoni z interneta prenesejo različne nasilne in pornografske filme ali slike, ki si jih nato med seboj izmenjujejo.

»Happy-Slapping«
Ne izmenjujejo si le filmov z interneta, ampak tudi realne prizore nasilja, ki jih nato razpošiljajo naprej svojim prijateljem in znancem. Npr. mladi na mobilni telefon posnamejo pretep svojega sošolca in takšen prizor pošljejo naprej.

Seksting
Seksting je nova beseda, ki označuje pošiljanje golih fotografij prek SMS-/MMS- sporočil. To početje je značilno predvsem za najstnike med 13. do 19. letom, ki se foto-

grafirajo goli ali napol goli nato pa si fotografije najpogosteje s pomočjo mobilnega telefona izmenjujejo z vrstniki.

Prekomerna raba mobilnega telefona

Včasih opazimo, da so nekateri v stalnem pričakovanju, da jih bo nekdo poklical ali poslal sporočilo in da postanejo nemirni, če telefona nimajo ob sebi. Nekateri se ne morejo odcepiti od svojega telefona tudi zato, ker na njem igrajo najljubšo igrico, ki jih je »zasvojila«.

Vpliv na zdravje

Nekateri so prepričani, da pretirana raba mobilnega telefona vpliva tudi na zdravje. Pazljivost ni odveč.

Kraja

Nekateri mobilni telefoni in njihovi dodatki so pogosto atraktivna vaba tako neznancev kot znancev, celo vrstnikov. Do kraje lahko pride tudi s psihičnim izsiljevanjem in fizičnim nasiljem.

Klic v sili

Za klic v sili uporabite enotno evropsko številko 112. Klic na to številko podpirajo vsi mobilni operaterji, klic je brezplačen, ne potrebujete niti SIM kartice.

Uporaba mobilnega telefona med vožnjo

Z uporabo mobilnega telefona med vožnjo avtomobila brez uporabe sistema za prostoročno telefoniranje tvegamo svoje življenje in življenja drugih. V primeru, da želite telefonirati, najprej varno ustavite na parkirnem prostoru ali na varnem mestu ob cesti in v miru opravite pogovor. Podobno velja za vožnjo s kolesom.

Mobilno nadlegovanje

O mobilnem nadlegovanju govorimo, ko se uporabniki med seboj žalijo, grozijo ali izsiljujejo prek SMS-sporočil in telefonskih klicev.

Otroke poučite, da:

- Nikoli ne odgovarjajo na zlonamerna SMS-/MMS- sporočila oz. klice - tako le še dodatno spodbudijo nadlegovalca;
- vam zaupajo, če jih kdo nadleguje;
- shranijo zlonamerna besedila, fotografije in posnetke. Ti lahko predstavljajo pomembno dokazno gradivo v primeru prijave na policijo;
- naj številko mobilnega telefona posredujejo le družinskim članom in bližnjim prijateljem, naj ne objavljajo na spletu;
- je uporaba fotoaparata na mobilnem telefonu na nekaterih javnih mestih, npr. v kinu, športnih dvoranah, morebiti prepovedana. Prav tako je v nekaterih primerih prepovedano fotografiranje oseb brez njihove privolitve. Posledica javne objave ali razširjanja zasebnih fotografij pa je lahko tudi odškodninska tožba ali kazenski pregon.

Visok telefonski račun – kaj storiti?

Uporaba mobilnega telefona med mladimi je lahko pogosto povezana tudi z visokimi stroški predvsem zaradi nalaganja (download) različnih vsebin (iger, ozadij, melodij in filmov) ter članstva v različnih SMS-klubih. Zavedajte se, da se v SMS-klube lahko nevede prijavite tudi s sodelovanjem v nagradnih igrah, prek reševanja križank ipd.

- Skupaj z otroki se pozanimajte o cenah posameznih storitev in se pogovorite o morebitnih previsokih stroških. V primeru, da vaši otroci še niso dobro osvojili denarnega sistema, jim stroške predstavite tako, da jih primerjate s kakšnimi otroku znanimi predmeti, da si jih bo lažje predstavljal. Skupaj z otrokom sprejmite odločitve o uporabi telefona, kot je npr. določeno število SMS-/-MMS sporočil, ki jih otrok lahko pošlje na teden, ali pa postavite denarno omejitev, ki jo otrok ne sme preseči.
- Dobra možnost za omejevanje stroškov je tudi predplačniški sistem plačevanja porabe na mobilnem telefonu. Dejanski stroški telefona so pri takšnem načinu res višji, vendar pa vsote porabe ne moremo preseči. Tako je ta možnost najbolj priporočljiva za otroke, saj običajno niso zmožni sami nadzorovati svoje porabe.
- Otroci naj se izogibajo številkam, ki ponujajo drage mobilne melodije ali logotipe. Nalaganje mobilnih melodij je običajno zelo drago in se naj zato uporablja zgolj izjemoma, čeprav veljajo melodije med otroki za nove statusne simbole. Te številke lahko tudi zaklenete, vendar je pri tem priporočljiv odkrit in jasen pogovor z otroki o razlogih za to.
- Ob pošiljanju SMS-/-MMS sporočil na posebne številke običajno ni jasno navedeno, kakšna je cena. Vse pogosteje se pri tem pojavljajo tudi zlorabe – otroci in mladostniki so pri tem najlažje in najpogostejše žrtve. Opozorite jih na to!
- Običajno je pošiljanje SMS-/-MMS sporočil in telefoniranje med uporabniki cenejše, če uporabljajo istega ponudnika storitev. Pozanimajte se, pri katerem ponudniku so prijatelji vašega otroka, in zamenjajte ponudnika, če je to potrebno. Tudi z ostalimi starši se pogovarjajte o znižanju stroškov mobilne telefonije.
- Otroke naučite, da obstaja velika razlika med cenami prenosa podatkov (SMS, MMS, internet) doma in v tujini. Priporočamo, da pred potovanji vi in vaši otroci izključite možnost prenosa podatkov, saj lahko prenos ene pesmi stane tudi več deset evrov. O cenah gostovanja v tujini se seznanite na spletni strani www.komuniciraj.eu in pri svojem operaterju, v tujini pa ročno izberite želeno omrežje.

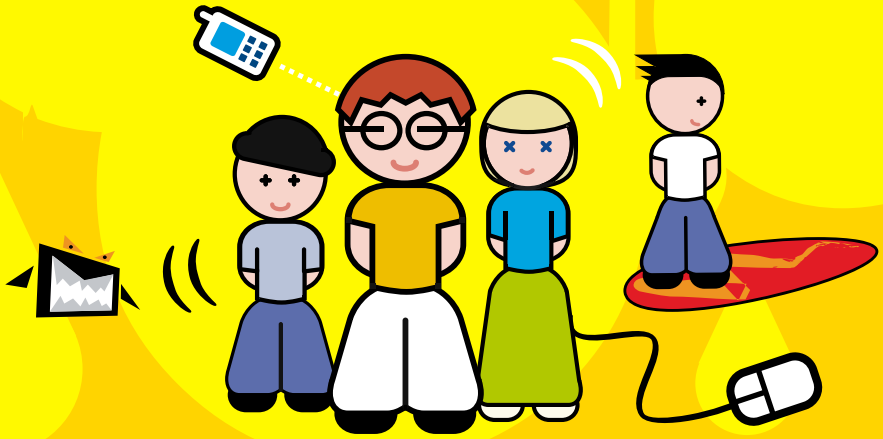

Tvegana vedenja na internetu

Nova zasvojenost – zasvojenost s sodobnimi tehnologijami

Računalnik, internet, mobilni telefon in druge nove tehnologije so sestavni del življenja otrok in najstnikov. Mladostniki za igranje računalniških iger, klepetanje prek spleta in komuniciranje prek mobilnega telefona porabijo vse več časa, nekateri pa z uporabo sodobnih tehnologij tudi pretiravajo. Starši ponavadi znake zasvojenosti opazijo šele potem, ko postanejo stvari resne. Znamenja zasvojenosti z internetom, računalniškimi igrami in mobilnim telefonom so podobna kot pri drugih vrstah zasvojenosti in se kažejo predvsem v pretiranem ukvarjanju z internetom oz. mobilnim telefonom, ki ima negativne zdravstvene in psiho-socialne posledice. Če otrok kaže močne znake zasvojenosti, razmislite o posvetovanju s strokovnjakom (psihiatrom, psihoterapevtom, šolsko svetovalno službo). Prekomerna uporaba sodobnih tehnologij je lahko tudi simptom drugih težav, kot so depresija, jeza in nizka samopodoba.

Uporabe interneta, mobilnih telefonov ter računalniških iger ne prepovedujte! So namreč pomemben del družabnega življenja večine otrok. Namesto tega raje vzpostavite družinska pravila za uporabo. V okviru teh pravil je lahko dnevna oz. tedenska časovna omejitev uporabe. Priporočamo vam, da sami postanete zgled otrokom z upoštevanjem teh pravil.

Pirati z interneta

Uporabniki nelegalnih kopij računalniških programov in multimedijskih vsebin (filmi, igre, glasba) ter uporabniki P2P-omrežij, ki avtorsko zaščitena dela dajejo na voljo javnosti in jih razširjajo prek interneta, se s svojimi dejanji izpostavljajo kazenskemu pregonu. V Sloveniji je prenos piratskih programov, prodaja piratskih kopij računalniških programov ter posedovanje in uporaba teh kopij nezakonita.

Na spletu je več različnih možnosti, kjer lahko vi in vaši otroci zakonito prenesete programsko opremo, filme, igre in glasbo zastonj ali po nizki ceni. Premislite o tem, da bi otroku dali žepnino za glasbene CD-je, igre ali ostalo programsko opremo. Tako ne bodo v skušnjavi, da bi jih nezakonito prenesli z interneta.

Piratstvo je preprosto povedano – kraja. Mnogi otroci si ne predstavljajo posledic takšnih dejanj, zato se o tem nujno pogovorite. Otroke posvarite, da lahko računalnik ter vso računalniško opremo zapleni policija, »pirate« pa se tudi kaznuje.

Nasilje na internetu

Na internetu z lahkoto najdemo spletne strani z zelo nasilno vsebino. Poleg tega nasilje na internetu obsega nasilne igre, sovražna tekstovna ali avdio-video sporočila, spolno zlorabljanje in nadlegovanje.

Spletno nadlegovanje

Za spletno nadlegovanje oz. ustrahovanje lahko označimo naslednja dejanja: pošiljanje žaljivih, sovražnih, izsiljevalskih sporočil, komentarjev ali SMS sporočil s pomočjo novih tehnologij, obrekovanje na forumih, blogih, družabnih omrežjih, objavljanje neprimernih in prirejenih fotografij, kraja spletnih gesel in identitete, nadlegovanje preko spletne kamere, itd. Nekatere oblike spletnega nadlegovanja preidejo že v obliko spolnega nadlegovanja, kamor sodijo še poštna sporočila z erotično vsebino, puščanje opolzkih sporočil na forumu in nagovarjanje k virtualnemu seksu.

Tako vi kot vaši otroci se lahko izognete spletnemu nadlegovanju z upoštevanjem že naštetih nasvetov. Poudarimo naj še:

- Ne odpirajte in ne odgovarjajte na sporočila, ki vam jih pošiljajo neznanci.
- Zaupajte svojim občutkom. Vsebine ali početja, ki vam povzročajo strah ali nelagodje, ignorirajte in se o njih pogovorite z drugimi odraslimi.
- Zavedajte se, da je srečevanje z ljudmi, ki ji spoznate na internetu, tvegano dejanje. O svoji nameri obvestite ljudi, ki jim zaupate, lahko pa jih tudi prosite, da se vam pridružijo.
- Nadlegovanje v nobenem primeru ni dopustno, zato ga ne dovolite niti ne tolerirajte.

Nasvet za net: 080 80 20
Tudi v Sloveniji imamo telefon, na katerega lahko anonimno pokličejo otroci in mladostniki, ki imajo težave pri uporabi interneta, pa tudi njihovi starši. Telefon deluje vsak delovni dan med 16. in 20. uro. Mogoče pa jim je zastaviti tudi vprašanje po elektronski pošti na naslov: info@nasvetzanet.si. Več na: www.nasvetzanet.si

Pornografija na internetu

»Seks« je najbolj iskana beseda v spletnih iskalnikih. Po nekaterih ocenah naj bi bile kar dve tretjini vsega materiala na internetu pornografskega. Prav tako pa je vse bolj

razširjen tudi dostop do pornografije prek mobilnih telefonov. Starše ponavadi najbolj skrbi, da bi njihov otrok na spletu dostopal do pornografskih vsebin. Zaskrbljeni starši si lahko na svoj računalnik nastavite **ustrezen filter za blokiranje dostopa** do tovrstnih spletnih vsebin. Vendar naj vas opozorimo, da noben filter ni popolnoma zanesljiv. Nekateri so preobčutljivi in tako preprečujejo dostop tudi do poučnih in izobraževalnih vsebin, ki vsebujejo s filtri "prepovedane" besede. Nobeno tehnološko orodje ne more učiti spolne vzgoje, spolne odgovornosti in moralnih vrednot, kot to lahko naredijo starši, skrbniki ali učitelji. Zanašanje na filtre ni najbolj učinkovito, saj se bo otrok z različnimi vsebinami srečal slej ko prej - morda pri prijatelju ali v knjižnici, tako je bolje, da ste zraven z nasvetom in pripravljenostjo na pogovor, če na internetu vidi vsebino ali pride v stik, s čimerkoli, kar ga vznemiri.

Verodostojnost informacij na internetu

Internet je zakladnica podatkov, ki nam olajšajo življenje, vendar pa vsebuje tudi veliko informacij, ki niso zanesljive in nas lahko tudi zavedejo. Otroci, ki še nimajo razvitega kritičnega mišljenja, so posebej ranljivi, saj pri njih vlada prepričanje, da je vse, kar na internetu piše, resnično. Na internetu lahko informacije, komentarje in pripombe objavi kdorkoli, zato je nujno, da so spletni uporabniki sposobni kritično presoditi točnost navedenih informacij.

Staršem priporočamo:

- Da z vzgojo začnete, ko so otroci še majhni. Celo predšolski otroci dandanes za iskanje informacij uporabljajo internet, tako da je pomembno, da jih že zgodaj naučimo, kako ločiti med dejstvi in mnenji ter kako prepoznati predsodke, oglase in stereotipe.
- Zagotovite, da otroci preverijo internetne informacije tudi pri drugih virih. Preiščite druga spletna mesta ali medije, na primer časopise, revije in knjige, kjer preverite informacije. Spodbujajte jih, da jih preverjajo skupaj z vami.
- Spodbujajte otroke, da uporabljajo različne vire informacij, ne le internet. Peljite jih v knjižnico. Pomislite tudi na nakup dobre enciklopedije na CD-ROM-u. Tako bodo dobili dostop do alternativnih virov informacij.
- Otroke naučite tehnik učinkovitega iskanja informacij na internetu. To jim bo pomagalo pri iskanju kakovostnih informacij. En predlog je ta, da jih spodbujate k uporabi več spletnih strani, namesto da se osredotočijo le na eno.
- Otrokom je treba dati jasno vedeti, da lahko podvomijo v to, kar najdejo na internetu ter da lahko tudi vas vprašajo za mnenje, če se jim zdi kakšna informacija sporna.

Nezakonite spletne vsebine

Internet je virtualno okolje, ki z množico informacij, znanj, storitev in odnosov spreminja družbo. S svojo brezmejnostjo dopušča svobodo in anonimnost, hkrati pa tudi priložnost za prepovedano. V skladu s slovensko zakonodajo med nezakonite sodijo naslednje spletne vsebine tiste, ki vsebujejo:

- otroško pornografijo oz. pedofilijo (176. člen Kazenskega zakonika RS)
- rasistično propagando (297. člen Kazenskega zakonika RS)
- propagiranje terorizma

Kazenski zakonik Republike Slovenije **otroško pornografijo** obravnava v 176. členu. V skladu z njim med kazniva dejanja sodijo proizvodnja, distribucija, razdeljevanje, ponujanje ter posedovanje otroške pornografije (kakršnekoli podobe spolnega zlorabljanja otrok). V omenjenem členu je med drugim zapisano, da kdor osebi, mlajši od petnajst let, proda, prikaže ali z javnim razstavljanjem ali kako drugače omogoči, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine, ali ji prikaže pornografsko predstavo, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do dveh let.

Med nelegalne spletne vsebine sodi tudi t.i. **sovražni govor.** Slovenski Kazenski zakonik sovražni govor obravnava v 297. členu: »Kdor javno spodbuja ali razpihuje narodnostno, rasno, versko ali drugo sovraštvo, razdor ali nestrpnost, ali spodbuja k drugi neenakopravnosti, se kaznuje z zaporom do dveh let. Enako se kaznuje, kdor javno širi ideje o večvrednosti ene rase nad drugo ali daje kakršnokoli pomoč pri rasistični dejavnosti ali zanika, zmanjšuje pomen, odobrava, omalovažuje, smeši ali zagovarja genocid, holokavst, hudodelstvo zoper človečnost, vojno hudodelstvo, agresijo ali druga kazniva dejanja zoper človečnost.«

PRIJAVITE OTROŠKO PORNOGRAFIJO IN SOVRAŽNI GOVOR NA www.spletno-oko.si!

Otroška pornografija je vsakršna oblika prikazovanja spolnega izkoriščanja otrok ali realističnih podob neobstoječega otroka, ki je osredotočeno na otrokovo spolno vedenje ali na otrokove spolne organe. Sovražni govor pa je izražanje mnenj in idej, ki so po svoji naravi diskriminatorne in uperjene proti različnim manjšinam. Če med brskanjem na internetu naletite na tovrstne vsebine, jih lahko prijavite Spletnemu očesu.

V primeru, da se domnevno nezakonita vsebina, ki jo uporabnik prijavi, nahaja na strežniku v Sloveniji, pregledovalci Spletnega očesa prijavo posredujejo slovenski Policiji. Če pa se vsebina nahaja na strežniku izven Slovenije, se prijavo posreduje slovenski Policiji in INHOPE prijavni točki v državi, kjer je vsebina locirana. Partnerska prijavna točka v tem primeru sproži svoj postopek, v skladu s svojo zakonodajo in načinom obdelave prijav.

Spletno oko je sicer partnerski projekt koordinatorja Univerze v Ljubljani, Fakultete za družbene vede ter Zveze potrošnikov Slovenije in ARNES-a. Deluje pod okriljem organizacije INHOPE, katere glavno poslanstvo je predvsem učinkovit odgovor na prijave nezakonitih vsebin ter posledično vzpostavljanje varnejšega internetnega okolja. Spletno oko se tako poleg ostalih 34 INHOPE prijavnih točk iz 31 držav že tretje leto aktivno udeležuje aktivnosti v mednarodnem boju proti nezakonitim vsebinam na internetu.

SPLETNO-OKO.SI

www.spletno-oko.si je slovenska spletna prijavna točka, kjer lahko anonimno prijavite otroško pornografijo in sovražni govor na internetu.

Deskanje v varnih vodah: varnost in zasebnost na internetu

Sama tehnična zaščita ponavadi ni dovolj (veliko otrok jo zna zaobiti), vseeno pa vam v nadaljevanju predstavljamo preproste nasvete, s katerimi boste veliko storili za večjo varnost tako vašega računalnika kot vaših otrok na internetu.

Kako se znebiti nezaželenih elektronskih sporočil (»spam«)?

Z izrazom »spam« označujemo nezaželena oziroma nenaročena elektronska sporočila. Vsebina se ponavadi nanaša na oglaševanje ponudb za spolnost, plačljivih številk (090) ali nenavadne ponudbe za denarno poslovanje. Nezaželeni elektronski pošti se je težko izogniti.

Takšni pošti pa ste uporabniki interneta še posebej izpostavljeni, kadar:

- se s svojim elektronskim naslovom vključujete v novičarske skupine,
- zaupate svoj naslov spletnemu trgovcu, o katerega zanesljivosti niste prepričani,
- se naročite na spletno storitev, ki zahteva elektronski naslov,
- pišete pošiljatelju nezaželenih sporočil prošnjo, da vas odstrani s seznama naslovnikov (s tem boste le potrdili, da je vaš naslov aktiven),
- objavite elektronski naslov na svoji ali katerikoli drugi javno dostopni spletni strani.

V boju proti nezaželeni pošti vam priporočamo naslednje ukrepe:

- Nezaželenih elektronskih sporočil ne odpirajte in jih takoj izbrišite. Izklopite tudi predogled in avtomatsko pošiljanje potrdila o prejetem sporočilu. Večina spam sporočil vsebuje t. i. »Web-Beacons«, majhne slikice, ki z ogledom sporočila pošiljatelju pošljejo povratnico, da elektronski naslov obstaja.
- Na nezaželeno elektronsko sporočilo ne odgovarjajte. Z vsakim odgovorom boste potrdili obstoj in aktivnost svojega elektronskega naslova. S tem boste svojemu naslovu povečali tržno vrednost.
- Nastavite si filter za spam sporočila. Na tak način bo vaš elektronski naslov zaščiten pred znanimi spam pošiljatelji in elektronskimi sporočili, ki vsebujejo tipične ključne besede, značilne za spam sporočila.
- Bodite previdni pri objavi ali posredovanju svojega elektronskega naslova. Odprite si pomožni elektronski naslov, ki ga boste uporabljali samo za spletne obrazce in podobno.
- Ne razpošiljate verižnih pisem, ki vsebujejo veliko elektronskih naslovov, saj se lahko vključno z vašim naslovom znajdejo v spamerskih listah. Če že pošiljate pošto velikemu številu naslovnikov, uporabite opcijo Bcc, ki skrije naslove vseh prejemnikov.
- Zamenjajte elektronski naslov! Če prejemate neobvladljivo količino spam sporočil, vam ne preostane nič drugega, kot da zamenjate svoj elektronski naslov.
- Podjetje, ki vam pošilja nezaželeno elektronsko pošto brez vašega dovoljenja, prijavite tržni inšpekciji (tirs.info@gov.si).

Kako se ubraniti pred virusi v elektronski pošti?

Virusi se večinoma prenašajo s pomočjo elektronske pošte in lahko povzročijo veliko

Noben izmed ponujenih programov za filtriranje ni 100% zanesljiv. Lahko se zgodi, da se med spam sporočili znajde pomembno osebno sporočilo, zato priporočamo, da redno preverjate izločena sporočila in po potrebi spremenite nastavitve programa za filtriranje.

škodo, npr. izbris podatkov na računalniku. Zato pomembne podatke redno in primerno zavarujte tako, da si shranite kopijo podatkov iz računalnika na zgoščenki.

Najboljša zaščita pred virusi je pazljivost. Vsa elektronska sporočila, ki vsebujejo priponko, so v osnovi potencialno nevarna, četudi pošiljatelja poznate. Škodljivi programi se v vse večji meri pošiljajo prek okuženih računalnikov in imenika naslovnikov, ki je shranjen na računalniku. Tako so nepričakovana sporočila vaših prijateljev, ki ne vsebujejo nobenega besedila, zelo sumljiva in jih ne odpirajte. Pri najmanjšem dvomu se raje pozanimajte pri pošiljatelju in preverite, kakšne podatke in zakaj vam jih je poslal v priponki.

Ostali priporočljivi ukrepi za v izogib virusom:

- Ne zaganjajte datotek s končnicami ».exe«, ».js«, ».vbs« ».scr«. Le redke izjeme formatov datotek lahko odprete brez skrbi, da bi bile okužene z virusi (npr. datoteke s končnico ».txt«, ».gif«, ».mp3«).
- V vašem programu za sprejemanje elektronske pošte aktivirajte vse možne varnostne mehanizme.
- Pridobite si program za zaščito pred virusi. Veliko jih lahko brezplačno najdete na internetu ali pa kupite pri specializiranih ponudnikih. Izberite svoj protivirusni program in z njim redno preverjajte datoteke na računalniku ter elektronsko pošto. Ne pozabite ga redno posodabljati – vsaj enkrat na mesec, po potrebi pa tudi pogosteje. Priporočamo tudi vklop samodejnih posodobitev.

Vohunska programska oprema – kaj je to?

Če vaši otroci brskajo po internetu, obstaja verjetnost, da bodo želeli z njega prenesti igre, glasbo, filme ter druge programe, ki utegnejo vaš računalnik izpostaviti vohunski ali kateri drugi nezaželeni programski opremi. Vohunski programi so programi, ki na skrivaj posredujejo vaše osebne podatke ali podatke o vaših računalniških navadah različnim podjetjem, pa tudi hekerjem. Ti na tak način pridejo do vaših gesel in drugih informacij, ki so za vas pomembne.

Kadarkoli nameščate programe na računalnik, pozorno preberite vsa obvestila, vključno z licenčno izjavo in izjavo o zaupnosti. Včasih je vključitev programske opreme za prikazovanje oglasov zabeležena, a se morda nahaja na koncu licenčne izjave ali izjave o zaupnosti.

Številna podjetja nudijo brezplačno programsko opremo, ki pregleda računalnik in zazna

Požarni zid (ang. »firewall«) je poseben vmesnik (program ali strojna oprema), ki omejuje nepooblaščene dostope iz omrežja ali v omrežje. Povezovanje v internet je lahko za slabo obveščenega uporabnika nevarno, požarni zid pa zmanjša tveganje. Nekateri programski požarni zidovi s pomočjo digitalnega podpisa preverjajo tudi integriteto in pristnost programov, ki želijo vzpostaviti dovoljeno povezavo.

nezaželeno programsko opremo. Ta orodja vam lahko pomagajo pri zaznavanju nezaželene programske opreme in vam jo morda pomagajo odstraniti. Vendar pozor, nekateri proizvajalci vohunskih programov le-te oglašujejo kot orodja za odkrivanje vohunskih programov in virusov, zato priporočamo, da se o izbiri pravega programa posvetujete s strokovnjakom. Orodje za zaznavanje in odstranjevanje redno posodabljajte. Mnogi proizvajalci nudijo možnost samodejnega iskanja posodobitev ob spletni povezavi. Če ta možnost ni na voljo, redno obiskujte spletno stran proizvajalca in poiščite posodobitve, ki jih lahko prenesete.

Otroke opozorite, naj ne prenašajo datotek, predvsem glasbe ter filmov, z neznanih virov na internetu. Še bolje pa je, da jih prepričate, naj se pred vsakim morebitnim prenosom datotek posvetujejo z vami.

Kako nastavim svoj brskalnik, da bo primeren za otroka?
Osnovni varnostni ukrep je nastavitev primerne začetne strani v brskalniku, ki naj ima otroku ustrezno vsebino. Tako bo otrok, ko bo odprl brskalnik, zagotovo našel na začetni strani le njemu primerno ponudbo.

Strani, ki jih vaš otrok najraje obiskuje, lahko enostavno shranite v meniju Priljubljene oziroma »Zaznamki«. Na tak način bo vaš otrok lahko enostavno izbral iz menija stran, ki jo želi obiskati, ob tem pa mu ne bo treba vsakič znova iskati naslova na spletnem iskalniku, ki je običajno poln spletnih nevarnosti.

Ali obstajajo ustrezni programi za filtriranje vsebin?
Predvsem majhni otroci na internetu potrebujejo prav posebno zaščito. V tujini že obstajajo t. i. »pozitivne liste«, kjer so zbrane otroške strani, ki jih strokovnjaki priporočajo otrokom posamezne starosti.
Starši tako lahko vsakemu otroku naredijo osebno pozitivno listo, tako da vse strani, ki jih otrok sme obiskati, vnesejo v meni »Priljubljene« oz. »Zaznamki«. Otroku predstavite, kako deluje meni »Priljubljene« oz. »Zaznamki.

Mladostniki pa na internetu potrebujejo več svobode, da bi lahko spoznali nov medij. Priporočljivo je, da nastavimo varnostni filter, ki bo preprečil odpiranje problematičnih vsebin (zaporne liste). Vsi ponudniki varnostnih filtrov se srečujejo z enakimi problemi, kot sta nepreglednost in hiter razvoj interneta. Pri sestavljanju zapor-

NAJDI.SI družinski filter
Najdi.si je družinski filter razvil v sodelovanju z Uradom RS za mladino, da bi otrokom in mladini omogočil prijazno in varno uporabniško izkušnjo na svetovnem spletu. Družinski filter filtrira vsebino s celotnega svetovnega spleta. Ko želi otrok oziroma uporabnik interneta obiskati neko spletno stran, jo filter pregleda, še preden se stran odpre. Če presodi, da se na strani nahajajo neprimerne vsebine, onemogoči dostop do takšne spletne strani. Postopek namestitve je opisan na spletni strani:
http://www.najdi.si/help/famfilter.html.

nih list zato vsi boljši varnostni filtri delujejo po principu »inteligentnih« metod analize, ki na področju spolnosti/pornografije dajejo precej zadovoljive rezultate, vendar pa niso prepričljivi na področju sovraštva in nasilja. Programi za filtriranje lahko nekatere otroku primerne in morda celo pogosto obiskane strani prepoznajo kot nevarne in jih blokirajo. V večini varnostnih filtrov obstaja možnost, da določene strani ročno izklopite iz preverjanja. V program za filtriranje vnesite naslove strani, ki jih želite v vsakem primeru imeti dostopne (t. i. »dovoljena lista«).

Tudi najnovejši varnostni filtri ne morejo in ne smejo zamenjati nadzora staršev pri uporabi interneta. Filtri lahko le pomagajo omejiti dostop otrok do zanje neprimernih strani.

Kako varovati zasebnost otrok na internetu?

Nobena spletna aktivnosti ne omogoča popolne zasebnosti na internetu. Številni ponudniki spletnih vsebin o uporabnikih interneta zbirajo osebne podatke (imena, naslove, telefonske številke, e-poštne naslove), ob tem pa pogosto ne podajo obvestila, s kakšnim namenom bodo zbrani podatki uporabljeni. Poleg takšnega odkritega zbiranja podatkov, se osebni podatki zbirajo tudi s pomočjo t. i. "piškotkov" (ang. »cookies«). Spletni strežniki si o svojih obiskovalcih delajo zapiske o tem, kdaj so bili nazadnje na njihovi strani in kaj so tam počeli. Kadar ob nakupu izdelka prek interneta kupec izpolni obrazec, je prek piškotka mogoče kupca ob naslednjem obisku identificirati. Vsi ti podatki se zapisujejo na računalnik v poseben del nastavitev profilov. Ob naslednjem prihodu na takšno stran s piškotki stran obiskovalca prepozna in uporabniku prilagodi vsebino ali prikaz oglasov. V primeru, da je piškotek del širšega oglaševalskega omrežja, je z njimi mogoče slediti "gibanju" uporabnikov po spletu. Tako zbrane podatke uporabljajo legitimni ali nelegitimni oglaševalci, ki lahko z vsiljivim ciljnim oglaševanjem in prodajo osebnih podatkov nadlegujejo uporabnike interneta.

Vam in vašim otrokom svetujemo:

- Na internetu nikoli ne posredujte osebnih podatkov, kot so ime, priimek, naslov, telefonska številka, datum rojstva, številke kreditnih kartic itd.
- Ne odgovarjajte na elektronska pisma, ki od vas zahtevajo osebne in finančne podatke. Legitimna podjetja takšnih zahtev nikoli ne bodo pošiljala po elektronski pošti ali prek spleta.
- Otrok naj nikoli ne nakupuje v spletnih trgovinah sam. Kreditne kartice, gesla za dostop do različnih storitev in ostalih finančnih podatkov imejte shranjene na otroku neznanem mestu.
- Svojega elektronskega naslova ne objavljajte javno. Pošiljatelji nezaželene pošte namreč preverjajo spletne strani in iz njih izbrskajo vse, kar je videti kot veljaven elektronski naslov.
- Pri svojih spletnih aktivnostih (e-pošta, klepetalnice, forumi, blogi ...) uporabljajte varna gesla, ki naj ostanejo tajna. Ta gesla pogosto spreminjajte. Za gesla ne uporabljajte svojih osebnih podatkov.

Uporaba piškotkov torej na nek način posega tudi v vašo zasebnost, zato je priporočljivo izklopiti ali vsaj redno brisati piškotke, predvsem piškotke oglasnih omrežij.

Otroška pornografija?

Sovražni govor?

Prijavi, anonimno!

www.spletno-oko.si

SPLETNO OKO

ZPS
www.zps.si

SISPA
www.sispa.org

Univerza v Ljubljani

www.mvzt.gov.si

ec.europa.eu

inhope.
www.inhope.org

Brošuro je pripravila ekipa projekta SAFE-SI. Projekt SAFE-SI je del evropskega omrežja točk osveščanja o varnem internetu (»Insafe«), sofinanciran pa je s strani Evropske Komisije ter Ministrstva za visoko šolstvo znanost in tehnologijo.

Odgovorna urednica:
Tanja Šterk

Oblikovanje:
Bojan Senjur

Lektoriranje:
OPTIMUS LINGUA, d.o.o.

Tisk:
Kočevski tisk

Naklada:
5.000 izvodov

Izdajatelj:
Projekt SAFE-SI, september 2009 (prenovljena in dopolnjena izdaja)

Brošura je izdana pod Creative Commons licenco: »Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Deljenje pod enakimi pogoji 2.5 Slovenija«.

Dovoljeno vam je:
· Reproduciranje, distribuiranje, prikazovanje in izvajanje dela
· Predelati delo
Pod naslednjimi pogoji:
· Priznanje avtorstva. Delo morate pripisati izvirnemu avtorju na način, ki ga določi izvirni avtor oziroma dajalec licence.
· Nekomercialno. Tega dela ne smete uporabiti v komercialne namene.
· Deljenje pod enakimi pogoji. Če spremenite, transformirate ali gradite na tem delu, lahko distribuirate predelavo dela le pod licenco, ki je enaka tej.

Pri vsaki uporabi ali distribuiranju morate uporabnike seznaniti s pogoji licence za to avtorsko delo.
Kateri koli teh pogojev se lahko razveljavi, če za to dobite dovoljenje imetnika avtorskih pravic.
Vaše pravice do poštene rabe in druge pravice niso omejene z zgoraj navedenim.
Povzetek licence ni licenca: Je priročna referenca za razumevanje celotnega pravnega besedila licence, ki je dostopna na spletni strani: http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/si/legalcode
ali na poštnem naslovu:
Inštitut za intelektualno lastnino, Streliška 1, 1000 Ljubljana

Nasvet za net:

je **telefon** za otroke in mladostnike, med 10. in 18. letom, ki pri uporabi interneta naletijo na neprimerne, neželjene in nevarne vsebine.

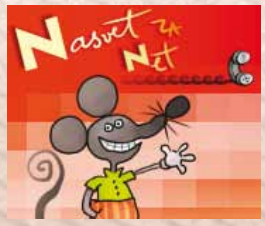

Od ponedeljka do petka med 16.in 20.uro
ali na: info@nasvetzanet.si
www.nasvetzanet.si

Projekt izvaja Zveza potrošnikov Slovenije

Univerza v Ljubljani

ins@fe
www.saferinternet.org

European Commission
www.ec.europa.eu

Republika Slovenija
Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo

www.fdv.uni-lj.si

ARNES
http://www.arnes.si/

ZPS
www.zps.si